Усе те сталося нежданo-негадано й швидко так, що Петрик не встиг і кліпнути, як воно вже зробилося. Само зробилося. Бо Петрик, якщо поміркувати чесно, не хотів цього. Не хотів, але ж, коли по правді, то сам таки й винен. Треба зразу було спитати у діда: "Чи це не ви посіяли три карбованці?" — або: "Чого це ви, діду, грошиками смітите, хіба вже так запаніли?" Так ні ж, не спитав, а тепер суши собі голову, як його далі бути. Така, значить, морока.

А морока ось яка. Мати послала Петрика в магазин по олію (батько зловив карасиків), а грошей на новий м'яч не дала. "Не дам,— каже,— поки не виправиш двійку з арифметики. Тобі за тим м'ячем,— каже,— ніколи в книжку заглянути". А до чого тут м'яч, питається, якщо вона, та арифметика, Петрикові у голову не лізе. "Скільки буде, коли сім помножити на дев'ять?" — викликала його вчора Ганна Сергіївна. Петрик подумав, поворушив бровами (то тільки кажуть: мізками ворушити; а насправді у Петрика брови ворушаться, коли він думає), отож прикинув собі в голові та й каже: "Шістдесят три". — "А дев'ять на сім?" — питає Ганна Сергіївна. Петрик скільки не сіпав бровами, так і ні пари з вуст. "Забув",— каже. Усі сміються. "Так само буде",— підказують, а де ж воно так і буде, як то сім на дев'ять, а то дев'ять на сім. Ну, вони собі посміялися, та й годі, а Петрик одхопив п'ятірку догори ногами й дістав од матері оце таку відповідь.

А може, він не хоче мати діло з цифрами, може, він футболістом хоче бути. Чим погано? Їздиш по всьому світу, по телевізору показують, всяк тебе впізнає на вулиці, диви, диви, каже, он Петро Одудько пішов. Хе-хе...

І то вже як зайде Петрик у магазин, як гляне на того коричневого м'яча із шнурівкою, то вже йому ні халва не пахне, ні повидло, ніякі тобі інші витребеньки, лиш м'ячик і пахне. Новенькою шкірою пахне, приємно так, аж у носі лоскоче. Петрик відкриває щербатого рота — зуба недавно викинув на горище мишці — і дивиться не надивиться на того м'яча.

Так і цього разу. Зайшов у магазин, поставив на прилавок порожню зелену пляшку і поки продавщиця відпускала діда Микитенка — то сірників йому, то солі, то ще чогось, Петрик гладив очима м'яча і думав, що таки доведеться засісти за табличку множення. Тепер, кажуть, і футболісти інститути кінчають, так що крути не верти, а від арифметики нікуди не втечеш.

— От дай тобі, боже, здоров'ячка, Пилипівно,— дякував продавщиці дід Микитенко.— Накупився, вважай, на всю пенсію, тепер прийду через місяць.— Дід зважував у руці величезну сітку з усякою всячиною і ще трохи пристоював, міркував, чи, бува, чого не забув.

— Приходьте, приходьте,— раденько припрошувала Пилипівна, видно, любила, коли багато всього купують.— А тобі, мабуть, олії? — спитала Петрика, глянувши на пляшку.

— На всі,— сказав він і висипав на прилавок жменю копійок. Петрик провів очима діда Микитенка до дверей, потім ковзнув поглядом по підлозі і враз угледів зелений папірець. Спершу наче й не здогадався, що то гроші, але у грудях щось йому тенькнуло, так ніби рибинка черкнула хвостиком по серцю. Петрик зиркнув на продавщицю. Та відійшла у куток і наливала олію черпаком у лійку. Олія була в'язка, довго лилася...

Він підступився до папірця, тихенько нахилився, взяв його і поклав у кишеню. Коли розгинався, в коліні хруснуло, й Петрикові аж у п'ятах похололо. Він висмикнув руку з кишені й навіщось став пригладжувати вихрика на голові. Пальці злегенька тремтіли.

Пилипівна подала йому пляшку з олією, ще й усміхнулася, а Петрикові здалося, що то вона усе бачила і через те посміхається.

Він швиденько вискочив з магазину, не попрощався, навіть не глянув на м'яча, і лиш тоді подумав, що це ж, певно, дід Микитенко

загубив ті гроші. Як одійшов уже далеченько від магазину, дістав з кишені папірець і побачив, що то таки три карбованці. Та він і раніше це бачив, але снував собі думочку, що, може, то й не гроші, а так — хтозна й що.

Небо бубнявіло мокрими хмарами, таке, як на дощ збиралося. Це скоро як замигичить, то й не до футболу буде, міркував Петрик. Він не любив осінньої мжички і через те сердився. Чи на осінь сердився, чи мо', й на себе — не розбереш.

І тут Петрик знову згадав, як дід Микитенко тримав у одній руці сітку, а другою совав у кишеню гроші. Здається, щось тоді випало в нього, авжеж, так наче якась тінь майнула додолу. А Петрик одвів погляд на м'яча і більше нічого не хотів помічати, бо мав двійку з арифметики і мати сказала, що грошей не дасть. А потім він і справді побачив на підлозі три карбованці, і ще можна було гукнути діда й сказати йому про це, але щось притримало Петрика за язик. Він не встиг ще й подумати ні про що, а дід тим часом вийшов на вулицю, і його вже не було близько.

Що більше Петрик згадував, як воно було в магазині, то все ясніше бачив, як троячка вислизнула з дідової руки і, крутнувшись літачком у повітрі, впала додолу. Якби ж дід постояв був ще хвилину-другу, то Петрик неодмінно сказав би щось таке дотепне; "Чого це ви, діду, грошиками розкидаєтеся?" абощо, але він дуже швидко вийшов надвір, так швидко, що Петрик не встиг і рота відкрити.

А тепер хіба догнати його, сказати, що ось, мовляв, нате та не губіть, але ж дід Микитенко прикине що й до чого та скаже: "Е, тут щось не те, чого ж він зразу промовчав?"

Петрик плентався шляхом додому, пляшка пітніла йому в руці, і кого не стріне, то все у землю дивиться, наче той щось знає. У горлі якось погіркло, мовби оце полину вхопив, і Петрик подумав, що хай би уже й

дощик припустив, цього року одганяв футбола он скільки, хай уже навесні...

Сусіда дядько Смалій наздогнав його коло клубу "газоном", затутукав і відчинив дверцята; — "Сідай, підкину додому!" Але Петрик похитав головою, бо йому тре' було все добренько обмізкувати, а в машині не встигне. Як же це віддати дідові гроші, щоб і не балакати багато, не пояснювати, і щоб усе було як годиться. Отак же просто не підійдеш й не тикнеш три карбованці, тут і дурний зрозуміє...

Нічого путнього не спадало на думку, Петрикові лиш привиджувалося, як дід прийшов додому й порпається по кишенях, ніяк не дорахується грошей. І в мисник заглянув, і в шухляду... А може, ці три карбованці лишилися в нього останні з пенсії, то дід пошукає, понишпорить, а тоді піде шляхом аж до крамниці, сліпаючи під ноги, чи ніде не лежить троячка. Та де ж вона лежатиме, як її немає там, ось же вона у Петриковій кишені похрускує... А дід зайде в магазин і спитає: "Чи я тобі, Пилипівно, часом не передав зайвих грошей?" — "Ні",— продавщиця на те. І дід Микитенко ще чого доброго щось про неї подумає й похнюпившись піде ні з чим.

Що ж робити? Ось уже й хата Петрикова, а він так нічого й не вигадав. У голові порожньо, просто якийсь гарбуз, а не голова. І так йому прикро, ну, як сам не свій.

Зайшов до хати, віддав матері олію і не знає до чого руки прикласти. Хіба ж полізе у голову табличка множення, як воно не голова, а гарбуз. Сів до столу, на цифри дивиться, а перед очима дідова спина, ось вона вже у дверях, ще не пізно гукнути: "Чи це не ви посіяли три карбованці", — але язик задерев'янів і не поворухнувся.

Петрик виловлював очима цифри з таблички, та вони павучками стрибали врізнобіч і ніяк не клалися до голови. На кухні шкварчала сковорідка, то мати смажила на олії карасиків, однак вони зовсім не

вабили Петрика, як ото бувало раніше. Не хотілося ні їсти, ні пити, нічого не хотілося, а тим більше зубрити оцю табличку.

Він тихенько вислизнув надвір і зупинився на порозі, міркуючи, чи таки ж піде дощ, чи ні. Наче ж і кури не кубляться, он півень гордо походжає по дворі, "ко-коко",— бубонить сам до себе, а тоді став і, схиливши набік голову, глянув на Петрика оком-ґудзичком. "Киш! — крикнув на нього Петрик.— Тут ще тебе не хватало!"

— Чого це ти там курей колошкаєш? — обізвалося щось від шляху, і Петрик побачив свого однокласника Мишка Юрця. Той стояв коло хвіртки і сяяв, як новенький п'ятачок.

Ага, он чого він так джинджуриться, вирядився в нові кеди, то це вже не втерпів, прибіг показатися. І хоче ж приховати, що задається, але Петрик добре бачить, чого він прибіг.

— Слухай, Петь, то що мати каже? — питає Мишко, а сам глип-глип на кеди, наче й Петрика припрошує туди глянути. Але Петрик нарошне дивиться десь угору, щоб подратувати Мишка.

— За що?

— Та за гроші ж на м'яч.

— А я ще й не питався,— каже Петрик.

— Чого? Може б, у складчину взяли.

— А навіщо він мені здався, той м'яч? — раптом заявляє Петрик.

— Як навіщо? Ти ж сам казав...

— Он дощі почнуться, то де ти будеш гулять?

— Ти що, Петь?

— Кажу ж тобі, що не треба він мені.

— Дивись.— Мишко знизує плечима й ображено йде додому, блискаючи білими, ще не заходженими підошвами.

Петрик уже пошкодував, що отак накричав на нього, Мишко славний хлопець, це підвернувся під гарячу руку, то так воно вийшло, а то б... Якось торік бабі Федорці привезли брикет на зиму, то Петрик з Мишком самі напросилися, щоб переносити його у хлівчик. "Давайте, бабуню,— каже Мишко,— ми вам його завиграшки переносимо". І переносили, й нічого такого на мислі не мали, а баба Федорка: "Спасибі ж вам, дітки, нате осьо три рублі та хоч остинчиків собі купите".

От якби це дідові Микитенку брикет привезли. Петрик першим побіг би на поміч, а потім дід давав би йому три карбованці, а Петрик: "Що ви, діду, я не візьму ніяких грошей". Аби ж він хоч корову тримав, то Петрик попас би йому місяць задурно і відробив, а так...

Може, покласти гроші дідові перед порогом? Камінчиком придавити, щоб не завіяло. А як хтось чужий заходитиме в хату й побачить? А може, в конверті послати? Так адресу ж треба писати, з почерку видно, чия рука. Не те, не те.

А хрусткий папірець тим часом лежав у Петриковій кишені, і йому було б легше, аби там лежала каменюка, еге ж, у сто разів було б легше.

Він вийшов за ворота, глянув уздовж шляху: чи нікого більше не видно там? Ні, діда Микитенка не було, може, він ще й не кинувся, що грошей немає, усього ж накупив, то помітить пізніше. Це ж якби якось

підкинути їх скоренько, то дід ні про що й не здогадався б, диви, подумав би, випали й ось лежать. Але ж як ти їх підкинеш, куди? Оце тобі й задачка, оце тобі й арифметика. Не те, що табличка множення. Табличку Петрик вивчить, там і робити нічого — посидить вечір, почитає уголос, а вранці повторить, та й усе. А ось тут як бути?..

Та як же... Дід же не знає, коли Петрик помітив ті гроші... А й справді, звідки ж йому знати, як він не бачив, коли вони випали. Може, Петрик, ще довгенько крутився у магазині, а тоді глядь — вони лежать на підлозі. Авжеж, так воно й було, аякже. Саме так воно й було, оце щойно Петрик помітив гроші, вхопив їх і біжить до діда Микитенка.

Дід жив недалечко, хата його стояла майже над ставком, п'ять хвилин — і там. Петрик дійшов до дідового двору, ще, правда, постояв трохи біля хвіртки, постояв, наче прислухався до кумкання жаб, але ті не обзивалися. То вони влітку кумкали під вечір на всеньке село, а тепер ні, тепер їх угомонила осінь. І ставок притих, гладенький, лиш де-не-де жовтіє на ньому вербовий листочок. Скоро вода замерзне і листочки вмерзнуть в льодок — отоді радість буде! Висиплять хлопці гуртом на ставок, тьох-пінь — лід під ногами, а вони — в хокей. Отаке, це ж і м'яча аж до весни не треба, хокей почнеться. Воно в хокей грати якось і веселіше, ясинець під ногами співає, трісь-трісь, а ти вже далі біжиш.

Це як Петрик малим ще був, то раз провалився, і його старші хлопці вихопили з крижаної води та мерщій у хату до діда Микитенка. Петрик не встиг і злякатися, навіть змерзнути не встиг, бо дід хутенько познімав з нього мокре та — у свій кожух, та на лежанку гарячу. "Діду,— просився Петрик,— мамі не кажіть, бо не пустить більше на ставок, добре?" — "Та не скажу, не бійся, тіки ти ж кріпися, щоб не кашляв мені".

Петрик згадав те і аж засміявся, веселіше йому зробилося. Добре, що це він угледів ті три карбованці, то ось віддасть зараз дідові. А якби хтось інший знайшов, то ще не вгадано — віддав би чи ні. Люди всякі бувають.

Він підійшов до дідової хати, навмисне поторгикав трохи дверима, притупнув у сінях ногами, мовляв, а чуйте, діду, що гості до вас ідуть. Не ждали? Хе-хе. Ну, як собі хочте, а стрічайте, коли вже йдуть, це ж таке діло.

— Драстуйте вам у хаті,— сказав Петрик з порога. То ж він з дідом у магазині вітався, а тепер ще й у хаті.

Дід Микитенко сидів за столом, тримаючи в руках газету,— у спині випростаний, геть і трошки не горбився, бо, видно, був далекозорий, звіддалік бачив дрібнюсінькі літери. А як обернувся до Петрика, то високо так звів брови — здивувався.

— Здоровий був, козаче, якщо не брешеш,— пожартував дід.

— Що там вичитали новенького? — спитав Петрик, не поспішаючи казати, з чим прийшов. Він же й не гнався дуже, спершу олію відніс додому — чого ж його поспішати, як гроші в кишені, ніде не дінуться.

— Та от знов наші в космос полетіли,— сказав дід.— Ти ба!

— Та я ще вчора по радіо чув,— Петрик одним оком придивлявся до діда: чи він уже спохопився? — Тепер таке. Скоро тих ракет як літаків буде. Усі літатимуть.

— Скоро не скоро, а ти, може, й полетиш. А ким хочеш бути?

— Ще не знаю,— сказав Петрик.

— А вчишся добре?

— Всяко буває.

— Гм... всяко. Тре' вчитися, бо хто ж тебе куди прийме невченого.

— І ви ото, діду, ще й читаєте без окулярів? — спитав Петрик, щоб трохи піддобритися до діда.

— А чого ж. Бачу ще ого-го як.

— Хе, бачте... А грошиками смітите, то й не бачте, ге?

— Якими грошиками?

— А в лавці загубили. Три рублі! — раденько сказав Петрик.— Дивлюсь, а вони причаїлися під прилавком.

— Та не! — хитнув дід головою.— Зі мною такого ще не було.

— А ви подивіться, подивіться.

Дід підвівся з-за столу, підійшов до вішалки і став заглядати по кишенях піджака. Діставав якісь папірці, гроші, плямкав губами і, як Петрик, ворушив бровами. Тільки у Петрика брови тоненькі, наче у дівчини, а в діда кущуваті й колючі, як будячки. Дід щось підраховував у голові, і Петрик аж рота відкрив,— між зубами темніла дірочка, випав же один,— щоб, коли дід скаже "нема", вигукнути: "Та ось же вони!" Але дід поплямкав губами, поплямкав і раптом сказав:

— Ні, мої всі є.

— Як це?.. — не зрозумів Петрик.

— А так! — засміявся дід, закинувши назад голову.

— Хіба ж то не ви загубили?

— Виходить, не я.

— Там же й не було більш нікого.

— Видно, раніше хтось посіяв. І як це я не побачив?

— То що ж тепер робити? — розгубився Петрик.

— Собі візьми, як такий молодець. Ти ж знайшов, то й бери, ая'.

Дід якось хитренько посміхався, і Петрикові здавалося, що він глузує над ним. Хоче підкусить Петрика за те, що відразу не сказав.

— Може, ви забули, скіки у вас було?

— Чого ж би я забув? У мене і пам'ять ще слава богу, і очі, й зуби цілі. А тобі, бачу, одненького зубчика кобила той... — реготнув дід.

Петрик стояв ні в сих ні в тих.

— А ви не бачили, хто перед вами до магазину заходив?

— Наче нікого не було... Хоча... пожди. Заходили якісь люди чужі. Проїжджали машиною через наше село та й забігли купити щось. Я ще глянув на машину, еге ж, льогковка така, то по номерах побачив, що здалеку.— Дідові очі гостренько поблимували, та якось втішно йому було, що згадав про машину.

— То це вони загубили?

— Еге ж, кажу тобі, що вони. А хто ж іще! Знайшов, то й маєш на остинці. Заробив, значить. Бо де ж ти людей тих знайдеш, як вони уже хтозна й де.

— Та таке ж.— Петрикові не дуже подобалися бісики в дідових очах, то знов намагався усе чисто пригадати, як воно було в магазині. Дід тримав однією рукою сітку, а другою совав гроші в кишеню і тоді... Ні, Петрик тоді нічого точно не бачив. То вже пізніше привиділося, начебто помітив, як щось майнуло додолу. Він, мабуть, вигадав собі таке, бо ж нікого, крім діда, в магазині не було більше, і виходило так, ніби Петрик сам присвоїв гроші. А насправді ж він нічого до пуття й не бачив.

Петрик стояв коло порога, уже й за ручку дверей узявся, але не міг отак зразу піти, наче ждав, що дід ще не все сказав. Може, він зараз скаже, що пошуткував, чи, дивись, ще й нагрима на Петрика, хто його зна. Та дід і не думав гримати, він так само веселенько дивився далекозорими очима й правив своєї:

— І як це я не помітив тієї троячки, ще ж і зір маю дуженький, а бач — проморгав, роззява. Гм...

— Ну, то я пішов,— сказав Петрик і насторожено глянув на діда.

— А йди вже, йди,— кивав дід головою.— Йди та сідай за уроки, бо тепер без грамоти ніде не приймають. Тут проста арифметика: якщо неграмотний, то й до ракет не годишся, й до коней — ніде. А то ж як ти думав.

Петрик вийшов надвір і чув ще, як дід у сінях щільненько причиняв за ним двері та все доказував уже сам собі щось про грамоту та хтозна й про що. Чудний він, цей дід Микитенко, чи не вигадав отієї машини з чужими людьми?

Петрик намацав у кишені хрустку троячку, поворушив її пальцями і не знав, радіти, чи що. Так наче і його тепер ці грошики, і не його.

Уже як проходив греблею і знов задивився на тиху воду з вербовими листочками, що жовтіли малесенькими корабликами, то ще раз

пригадав, як йому тепло було у дідовому кожусі. Добрий він, дід Микитенко: бач, сказав, що то не його гроші. Не всякий і признався б...

Петрик нищечком усміхнувся сам до себе й подумав, що коли дідові привезуть брикет, чи дрова, чи ще там щось, то він першим прибіжить і поможе дідові занести усе те в повітку чи куди там сказано буде.

І від цієї думки йому так легко стало, хоч бери та й лети, і Петрик гребнув ногою землю, наче лошачок копитом, задиркотів ротом, як мотоцикл, і мерщій помчав додому. Ще ж мав сідати за уроки.